

# Introducció a la poesia de Gabriel Guasch

MAGÍ SUNYER

*Universitat Rovira i Virgili*

Un sobre clos no és caixa de Pandora  
ni cofre de corsari:  
és una veu escrita  
amb signes que equivalen a la vida  
feta fragments.

Cada coma descansa de l'estona  
en esgotar el fluid de la conversa:  
el punt marca les fites  
on pretén arribar qui deambula  
pel seguiment dels fets. (2011: 56)<sup>1</sup>

Aquests versos que reflexionen sobre la llengua, l'escriptura i la lectura i s'aturen en la funció dels signes de puntuació més habituals serveixen d'entrada a l'anàlisi d'una obra poètica singular.

Gabriel Guasch i Secall (Valls, 1930) ha escrit des de molt jove, però el seu primer llibre de poesia discursiva, *Escric un cercle*, va aparèixer el 1997, quan estava a punt de complir seixanta-set anys. D'aleshores ençà, ha publicat els poemaris *Paral·lels* (1999), *Conversa fora de context* (2000), *Implicació* (2001), *Mirades* (2003), *Parèntesi* (2003), *Descripció del blanc* (2004), *Vol* (2008), *Paratges* (2009) i *Afectes* (2011). Abans, durant els anys setanta, el poeta havia participat, juntament amb artistes com Joan Brossa, Guillem Viladot, Josep Iglésias del Marquet, Albert Ràfols-Casamada, en exposicions de poesia experimental, concreta o visual —amb tots tres noms se la coneix—, la primera de les quals es va inaugurar a la Galeria Ars de Valls —regentada pel poeta i per Mercè Modol— el dia 19 de juny de 1973 (Salvo 1991). Els poemes visuals de Gabriel Guasch estan recollits en el catàleg *Poemes 1973–1991*. En aquest article

1. Aquest article, ofert a Joan Martí Castell, forma part de la recerca del grup Identitat Nacional i de Gènere a la Literatura Catalana, de la Universitat Rovira i Virgili, del Grup de Recerca Identitats en la Literatura Catalana (GRILC), consolidat (SGR 2014 755), i del projecte FFI2012-31489, finançat pel Ministerio de Economía y Competitividad.

no s'analitzen. Tampoc la poesia discursiva anterior a 1995<sup>2</sup> ni la que Gabriel Guasch ha escrit a partir d'aquesta data i que no forma part dels llibres publicats. És evident que amb aquesta decisió es descarta un material inèdit enorme que potser podria fer veure de manera diferent aspectes que apareixeran en les pàgines següents, però no és en un text de dimensions reduïdes que es pot abordar l'anàlisi de tota aquesta producció literària. Ens limitem als llibres publicats, a les poesies que tenen el vistiplau definitiu de l'escriptor.

L'adolescència i la joventut de Gabriel Guasch van transcórrer durant el primer franquisme, l'època més fosca del segle xx per a la cultura catalana. Entre les lectures d'aquesta època, el poeta destaca els *Poemes de la revolució*, de Josep Maria Prous i Vila i *En el repòs de la trinxera*, de Frederic Pujulà i Vallès, que eren a la casa paterna, i textos de Verdaguier, Oller i Maragall que va anar adquirint. Per a la primera pràctica de la poesia amb paràmetres tradicionals esmenta com a models Miquel Costa i Llobera i Agustí Esclasans. Subratlla la impressió que li va fer Joan Salvat-Papasseit i, amb vint anys i escaig, l'impacte de lectures com *Funció de la poesia*. *Funció de la crítica*, de T. S. Eliot, i *Teoria del poema*, de Joan Ferraté, en les edicions de Seix Barral de 1955 i 1957, i de textos, ara ja clàssics, de Josep Maria Castellet, Juan-Eduardo Cirlot i Joan Fuster. Gabriel Guasch, des de Valls, ha mantingut plena consciència de contribuir a la cultura catalana i una sensibilitat molt oberta a tota mena d'art innovador, de manera especial a la música contemporània.

La poesia de Gabriel Guasch que coneixem està escrita en vers blanc i lliure. És una decisió presa després d'assajos amb rima i mètrica regular. Els llibres no responen a una unitat temàtica —que es pot arribar a trobar en alguna secció—, si de cas, en alguns s'hi intensifica la presència d'algunes de les constants del corpus poètic. El conjunt es pot considerar una mena de dietari en vers i sense dates al qual es trasllada un flux de pensament que adquireix una coherència precisament perquè procedeix d'una ment estructurada abocada a l'art. Jaume Pont (2009) s'hi ha referit com a font «de descoberta i camí d'iniciació, d'il·luminació i coneixement». Reflexiu, filosòfic —«Viure acostuma a viure. / I acosta» (2009: 115)—, busca una expressió sintètica, intensa, austera. És el gest de la seva literatura (Aritzeta 2003), resultat de la connexió entre imatge i pensament (Hernández 1998, Baixeras 2004). Utilitza un llenguatge molt triat però no artificios, amb un gust per paraules i expressions genuïnes, característiques «d'un temps i un lloc», sovint aquelles que amb més facilitat s'endú l'estandardització. No les exhibeix com un nou ric, ni que les valori i de vegades les faci notar, sinó que les col·loca en el lloc que correspon amb plena naturalitat. Joan Cavallé (*Trobada* 2004: 2) recorda que el va impressionar «per la concisió, per la claredat, per la manera neta i contundent de dir coses aparentment senzilles però que pouaven molt fons». En algunes ocasions, l'austeritat, la voluntat que no s'escoli material prescindible en la poesia, fruit d'una exigència artística extrema, arriba a provocar la sensació d'un estil una mica dur, amb la contenció tibada fins al límit, a la manera dels pensadors que reclamen que abans d'accedir a «un món interior molt ric» (1997: contracoberta) es faci un esforç per traspasar-ne les fronteres. És quan s'intensifica la tendència sentenciosa, aforística, lapidària, general en la seva obra, en una recerca de precisió que també és assumpte literari:

Jo.  
 Matemàtic cercant el decimal  
 que separi l'enter de la fracció  
 per excés o per defecte,

2. Les poesies del primer llibre estan escrites durant 1995 i 1996. Les llibretes d'inèdits anteriors contenen una quantitat molt important de textos. Abans de 1997, Gabriel Guasch s'havia fet conèixer com a poeta més enllà de l'àmbit local quan va guanyar el premi d'Alforja amb «Aplec», inèdit, i quan va participar en el Gespa Price al campus de Bellaterra.

crec que, com al negre i al blanc,  
la perfecció  
entre el tot i el no-res  
els batecs l'escandeixen. (2009: 16)

La reflexió sobre la creació poètica té una presència constant en aquests llibres. Se n'explica el procés: l'escriptor extreu el material de la vida quotidiana, el descontextualitza i, així, en provoca alhora la mort —«allunyat de ser»— i una nova vida, transformat per l'artista «com si [...] / fos meu» (2000: 5). L'objectiu d'aquesta operació és aconseguir que el que jau en la foscor «surti a la llum sense vergonya» (2000: 6). A partir de la quotidianitat, «no conec altre món que el de la terra, / transitat en un temps desconegut / i mesurat amb il·lusió de viure», de què el cant es nodreix, «i és tot això que tinc per explicar / als que vindran un altre temps a viure» (2004: 33), el poeta aclareix que l'única vida real pròpia és la imaginada, perquè la viscuda és la de tothom. A través de la poesia es poden modelar sentiments, idees, desitjos, que constitueixen una segona vida. Els versos ho expliquen analògicament: el poeta es posa les ulleres fosques, es barreja amb la gent que camina apressada «a l'encalç / de qualsevol paraula que m'expliqui / algun racó de cel·la del meu fer» i, quan ja ho ha aconseguit, se'n torna a casa «a desar la paraula i les ulleres» (1997: 33) i a transformar aquest material en la solitud del laboratori de l'artista, que esdevé refugi (2000: 6). Xavier Amorós (1997) destaca que «aquesta geografia d'extremada immediatesa posseeix, paradoxalment, una sorprenent pregonesesa, una inesperada vastitud». Els quatre substantius que defineixen el poeta són «silenci, oblit, solitud, esperança» (2009: 126). Els tres primers són més freqüents en els versos, però el quart no hi desapareix mai del tot, com quan el tòpic de l'albatros, consagrat per Baudelaire com a metàfora de l'artista en societat, serveix per encoratjar els poetes a l'aventura i la gosadia: «Sigueu com jo: / llançat a l'univers / sense cap nord sinó el que els altres vulguin. / I sereu estimats arreu del món» (2008: 53).

Per tancar aquest apartat metaliterari, s'ha d'indicar que també hi són protagonistes constituents de la literatura com l'humor, la paradoxa i el sarcasme (2011: 57) o les lletres i les paraules que el poeta escolta i recompon, que se li rebel·len, fins que aconsegueix ordenar-les en una harmonia que fa possible el poema (1997: 30). Els mots són tan preciosos que el poeta defensa fins i tot aquells que no troben concreció en el procés creatiu:

Tinguem respecte  
a la paraula que malda per ser exacta,  
com acròbata  
quan pendula a l'espai  
en busca de punt just  
i la xarxa  
no l'eximeix de caure.  
És meteorit balder, camí d'extinció,  
el pensament  
que no sap trobar nom. (2003: 75).

És una poesia concebuda i escrita des d'una mirada moral (Aritzeta 2003, Pont 2009). Adquireix un sentit últim en la persistència, més enllà de la mort, en què el poeta xifra el sentit últim de l'art. Ho explicita en entrevistes i en versos: gràcies a la poesia, «hauràs estat present / i ressuscitaràs quan et llegeixin / resignat al silenci» (2011: 55). Per això se li confereix la funció de testament: «hi traço el meu parer / com qui testés, per les coses modestes, / tots els seus béns» (2000: 50).

El poeta, tan explícit i prolix en l'exposició de sentiments i pensaments objectivats, és molt discret, fins i tot retret, en l'explicitació de la relació amorosa. L'amor s'aplica més a la pàtria, a la natura, que no pas a la dona, i la pulsio sexual no arriba ni a insinuar-se. Les poques vegades que el tema apareix és de forma continguda, concisa: «L'amor / no el trobarem escrit. // És voluntat madura de silenci» (2009: 104). Les ocasions en què se'ns proporciona alguna mena d'accés a aquest racó de la intimitat són escassíssimes, i encara en forma de record adreçat a la companya: «Imagina que hi anirem plegats, / agafats per les mans com al principi, / àvids de tot, fins que el límit / sigui només miratge» (2009: 101). Amb una mica més de freqüència, hi apareix la il·lusió, en metàfores ascensorials protagonitzades per ocells, gavines, orenetes o l'albatros, concentrades en el recull, de títol explícit, *Vol*. Més sovint, són les il·lusions decebudes les que afloren. Es concreten en miratges, en cansament «de veure» (2003a: 25) o en paradoxes: «La fe és mala companya. / Anar amb ella decep / i defugir-la angoixa» (2009: 121).

La natura és un referent constant. No gaire la mar, que, tanmateix, protagonitza una petita secció a *Paratges* (2009: 89–96), se simbolitza i, sobretot, transmet les idees d'immensitat i d'infinit. Entre les metàfores de terra, destaca l'arbre, que, en la línia d'una llarga tradició, adquireix una significació múltiple: arrels i branques, fonament i creixença. Com els poetes romàntics, el poeta s'hi compara, s'hi relaciona, s'hi identifica, hi estableix conversa:

Tu, arbre dret que governes l'espai,  
alces les branques nues en senyal d'estimar  
sol, vent, fred i tempesta.

Parlo amb tu, l'estona del capvespre  
asseguts de costat,  
explicant-nos el passat que ha d'oblidar-nos. (2009: 117)

Els pensaments sobre la condició i la situació del poeta en el món originen sentències com «ets, de per si, la teva veritat» (2004: 39). Els ulls, la mirada, són constants que focalitzen l'atenció cap al tema. Un dels llibres es titula *Mirades*. S'hi exalta l'autonomia de l'individu —«No creurem res de la mirada. / Veig el que vull i com ho vull» (2003a: 12)— i s'hi utilitza de forma repetida la metàfora de la ceguesa, que expressa la impotència o la indefensió: «Gos pigall és el rellotge / i, amb bena als ulls, segueixo al costat seu» (2003a: 4), «m'ho miro quan em sento més confús / per tanta immensitat empetitida / en el viatge immòbil dels meus ulls» (2003a: 26). En un altre llibre, *Descripció del blanc*, s'observa l'espectacle del món envoltat per un marc blanc, com una constatació que els ulls no el poden transcendir. La llum i la foscor (Ventura 1998: 35), el blanc i el negre, les ulleres, el pou, concreten aquest univers conceptual. L'abundància de miralls, amb referències a Narcís (2009: 22), amb meditacions sobre la visió pròpia i l'alteritat (1997: 55, 2009: 99) i sobre les paradoxes provocades pels reflexos (2009: 77), té el mateix sentit. Una secció de *Paratges* es titula «Reflex».

La fixació en el paper de la mirada provoca, abans s'ha apuntat, un detallisme molt intens. Es manifesta sovint i de formes diferents, en enumeracions precises, en l'observació del moviment d'un caragol o d'una mosca, en la de personatges —singularment a la secció «Entorn» d'*Afectes*: l'home de l'acordió, un crit d'ocell, un cec, l'home del gos, un desconegut—, en la d'objectes molt diversos —un cactus, una brúixola, unes formigues, un suc de taronja— que de vegades assenyalen absències: un telèfon, una casa deshabitada, una part abandonada de la ciutat. Absències, soledat, silenci, ja ho hem vist, acompanyen el poeta que observa i medita.

La vida és concebuda com un «gran convit» (1997: 13) i com un espectacle. El poeta hi assisteix «com a espectador / del vell guinyol del viure» (2000: 28). Sovint se situa assegut

en una cadira, al marge, darrere d'una finestra o d'un balcó.<sup>3</sup> Des d'allí, contempla com, a fora, cada matí l'acció recomença, apareixen els actors «que no saben que en són, / sense cap sospita que els mirin» (2009: 79), deambulen, es mouen, fan rutllar el món, aliens a la mirada que els confereix un sentit que no sospiten: «Tot passarà al llum de metre vint / de la finestra que me'n distancia» (2009: 79). De vegades, aquesta distància entre el jo i els altres esborra els límits de la consciència: «I em sembla que sóc viu i que somio / el conte del meu son» (2009: 83). Una poesia del primer llibre condensa aquesta col·locació del poeta i el joc de miralls que provoca:

És un paisatge urbà. Me'l sé de sempre.  
 Al primer pis, al balcó que hi ha flors,  
 hi viu una parella ja refeta;  
 ell és manyà, ella, encara vistosa,  
 havia estat sastressa. Al costat,  
 al balcó llarg de plantes enfilades,  
 la senyora Maria, fadrina de molts anys.  
 A dalt, un matrimoni carregat de família  
 i un senyor retirat (fuma cigar).  
 Ve davant per davant del finestral  
 des d'on m'ho miro.  
 Tenim poca franquesa tot i fent  
 molts anys que ens coneixem de vista.  
 Una ratlla neutral de cap a cap  
 secciona en dues parts tot el carrer.  
 Ens fa a drete o a esquerra.

Ells veuen al davant, al primer pis,  
 el balcó ple de testos amb geranis  
 d'un mestre jubilat. Al seu costat,  
 tancat amb persianes de llibret,  
 hi ha el pis gran d'un fuster. Al damunt  
 una parella jove: viuen junts,  
 treballen i estudien. I després,  
 em deuen veure a mi. (1997: 24)

La vida observada des de la discreta finestra del poeta presenta molts caires. Si de vegades se la compara amb una gallina cega o es constata fins a quin punt els errors hi abunden, sovint és concebuda com un trànsit —«He après a viure, el trànsit. / Res no perdura. / El temps ens sembla escàs / quan tants futurs havíem pensat que era» (2000: 35)— que aconsegueix reduir l'home a només ser. Des d'una posició més vitalista, l'existència només està justificada per l'aventura, per la projecció endavant: «La vida, sense viatge, / és procés de mort» (2003a: 21).

La meditació constant sobre la vida fa aparèixer la noció, essencial, de temps (Casamajó 2005: XV), el «degotís que escola la clepsidra» (2004: 53), «jutge implacable» (2003b: 23), que és font d'angoixa. Si ja hem vist que la condició d'observador proporciona la imatge del mirall, el temps propicia una reincident presència del rellotge, que «descompon temps» i és «torsimany de silenci que no volem sentir, / i que persisteix / si l'espera madura un pressentiment» (2009: 74). El temps condueix a reflexions sobre el futur, no sempre alegres però que no exclouen ni l'esperança —«Sempre hi haurà demà» (2000: 34)— ni el somni. Més sovint, el passat hi fa acte de presència. Les evocacions arriben per moltes vies: els papers desats durant anys, els

3. Una secció de *Paratges* es titula «De casa estant».

records de l'escola (2009: 19, 20 i 21) i, sobretot, les constatacions dels canvis esdevinguts en el seu món immediat. S'acostumen a produir per la troballa d'un objecte, un indret o una persona que remetien al món antic, pel qual el poeta manifesta uns afectes molt arrelats. El poeta intenta copsar el buit que el pas del temps i la mudança de costums o de formes de viure han ocasionat. Una arcada, un pou, un atuell de test que s'havia fet servir per a la matança del porc, l'aparició d'un esmolet, com una presència antiga, una xemeneia, testimoni d'una indústria obsoleta, fan reviure el passat per a aquells que hi poden ser sensibles perquè el van conèixer o han après a estimar-lo. Es queixa (Palazón 2011) per la «freda indiferència» (2004: 23) general cap a aquestes pervivències. La urbanització d'un torrent, per exemple, esborra un indret que havia estat d'esbarjo per als avantpassats; la veu poètica alhora ho comprèn i lamenta la poca sensibilitat que desperta: «És la raó de viure / que va esborrant els morts» (1997: 19). I és que aquests morts formen part de la seva existència, viuen en ell.

La «Fidelitat», sobretot la tercera secció, de *Paratges*, i segurament també els *Afectes*, expressen la posició del poeta davant els canvis. Aquesta emergència d'un món desaparegut és viscuda per l'observador que passeja per recollir matèria poètica: «Tot passejant, / el poble em va traçant / el laberint de la memòria. // A cada casa, / una particular història / s'hi esvaeix. // Pels carrers / el temps no mor, / és un passat / que va ser just i necessari / i encara el mostren» (2009: 53). L'assimilació superficial d'aquests testimonis del passat per part de la societat és criticada, com quan s'evoca un rec que travessava el poble: «Parlo del temps que va morir colgat / als fonaments de cases noves / que ara conserven el seu nom de lloc / com el prestigi de les coses mortes. // Perquè, als pobles, / venerant el passat que han destruït / els sembla que fan acte de respecte» (2009: 51).

Aquesta atenció cap a un món en desaparició també es relaciona, abans s'ha apuntat, amb paraules i expressions que l'evolució o la uniformització han convertit en menys usuals i de les quals es reivindica la genuïnitat:

S'escau que el festival comença a les 9,30.  
 Dos quarts de deu, per ser més clars.  
 Quasi ningú recorda  
 com s'han comptat les hores per centúries.  
 I trobem, a les golfes, andròmines  
 com tresors ancestrals.  
 Baixats al menjador, donen caràcter.  
 El temps no va aturar-se quan els avis  
 ho arraconaven tot, per no llençar.  
 Ara, en trobar-ho, pensem tornar als orígens.  
 Sota la pols i teranyines velles,  
 hi ha els noms que ni sabem anomenar. (2000: 23)

Són mots que contenen una càrrega semàntica superior quan menen al concepte de poble, a la catalanitat lligada a la història i a la llengua. El desenvolupen versos com: «Quants anys deu fer que diem terra, pedra, / aigua, foc, esperit, / ésser, identitat, / tot estrenant paraules que ara dic / i clamo / perquè no són prou plenes de sentit» (2000: 25); altres el sintetitzen: «Quan dic el mot, / no faig sinó el compendi / de tot el que ara sóc per descendència» (2000: 24).

Ramon Salvo (Guasch 1991) ha escrit que, per l'actitud cívica, ètica, política, la poesia de Gabriel Guasch és «el fruit d'una reflexió al voltant de tres temes bàsics: un poble, un país, una llengua». Els mots, la nissaga, la terra, descalç sobre la qual sent l'empremta dels ascendants, són signes de país, un país que havia estat lliure, «l'edifici on ens allotjàvem / quan entrà-

vem a casa, convençuts / de tenir potestat pàtria» (2003a: 25), un poble que havia estat poderós i que «encara cova, amb nom de fidel, / setge, pau i renúncia» (2004: 22) i pel qual professa una fe i una fidelitat que, contra les adversitats, es transformen en persistència: «Sóc estadant d'un poble / refet tantes vegades / que gairebé no sap / orígens ni edat. // I segueixo adaptant-lo / a nous futurs / d'indefinit plural» (2009: 45). Pel sentit de pàtria i pel desig d'una humanitat millor, aquesta poesia també és sensible a la denúncia de la guerra, de la globalització, que subjuga o elimina les cultures menys poderoses. La Història l'escriuen els vencedors —«el relator deixarà als llibres / només els mots que corresponguin» (2004: 47)—, un argument més per justificar la rebel·lió dels oprimits: «la ràbia i la inflor tenen un límit / massa legítim / per morir submises» (2004: 51).

Meditació, profunditat, severitat, concisió, austeritat, depuració, intensitat, mirada moral, fidelitat, lucidesa, afectes, claredat, són el conceptes vertebradors d'una poesia que, en últim terme, es concep com un pagament de l'existència:

Escric.  
És la meva manera  
d'anar tornant  
la vida. (1997: 75)

### Referències bibliogràfiques

- AMORÓS, Xavier (1997): «Presentació d'*Escric un cercle*», mecanoscrit.
- ARITZETA, Margarida (2003): «Presentació de *Mirades*», mecanoscrit.
- ARITZETA, Margarida (2004): «El poeta Gabriel Guasch», *El Punt* (12.5.04), p. 44.
- «Avui es parla de... Gabriel Guasch» (2004): *Diari de Tarragona*, «Meridiano» (4.4.04), pp. 10-11.
- BAIXERAS, Josep Antoni, (2004): «Presentació de *Descripció del blanc*», mecanoscrit.
- CASAMAJÓ, Gemma (2005): «El marc del poema», *Avui*, «Cultura» (13.1.05), p. XV.
- «Entrevista a Gabriel Guasch», <<http://www.escat.cat/entrevistes/gabrielguasch/gabrielguasch.html>>.
- GUASCH, Gabriel (1991): *Poemes 1973–1991*, Valls, Ajuntament de Valls, conté l'estudi de Ramon Salvo «Poesia experimental catalana: l'obra de Gabriel Guasch».
- GUASCH, Gabriel (1997): *Escric un cercle*, Tarragona, La Gent del Llamp. Coberta de Joan Casals.
- GUASCH, Gabriel (1999): *Paral·lels*, col·lecció La Imatge que Parla, fotografies de Míriam Colomer, Tarragona, Arola Editors.
- GUASCH, Gabriel (2000): *Conversa fora de context*, Valls, Cossetània Edicions, X Premi Ramon Comas i Maduell de poesia dels Premis Ciutat de Tarragona 1999.
- GUASCH, Gabriel (2001): *Implicació*, dins *Nit de la poesia. 11 poetes a La Vaqueria, 2000*, Tarragona, Arola Editors, pp. 23–43.
- GUASCH, Gabriel (2003a): *Mirades*, col·lecció La Imatge que Parla. Imatges de Pere Español, Tarragona, Arola Editors.
- GUASCH, Gabriel (2003b): «Parèntesi», a *BValls de Lletres*, núm. 3, pp. 23-24.
- GUASCH, Gabriel (2004): *Descripció del blanc*, col·lecció La Gent del Llamp, coberta de Mercè Modol, Tarragona, Arola Editors.
- GUASCH, Gabriel (2008): «Vol», dins *Zenit. Literatura 2008*, col·lecció La Gent del Llamp, Valls, Cossetània Edicions, pp. 31–53.
- GUASCH, Gabriel (2009): *Paratges*, coberta de Pere Español, Tarragona, Arola Editors.
- GUASCH, Gabriel (2011): *Afectes*, col·lecció La Gent del Llamp, Valls, Cossetània Edicions.
- HERNÁNDEZ, Pau Joan (1998): «Un llibre per trobar-s'hi», *Avui*, «Cultura» (2.4.98).
- MANYÉ, Adam (2003): «Mirades a ulls clucs», *El Punt* (16.7.03), p. 18.
- PALAZÓN, Òscar (2011): «Presentació d'*Afectes*», mecanoscrit.
- PONT, Jaume (2009): «Presentació de *Paratges*», mecanoscrit.
- Trobada d'Escriptors del Camp de Tarragona. Gabriel Guasch* (2004), opuscle, reproduït a <<http://www.escat.cat/pagines/gabrielguasch/gabrielguasch.html>>.
- VENTURA, Núria (1998): «Escric un cercle», *Cultura*, p. 35.
- VENTURA, Núria (2003): «Conversa amb... Gabriel Guasch, poeta», *Miramar*, núm. 28, pp. 16-18.